

РОЗДІЛ 2 «ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ»

УДК 349.2

Безусий В.В.,

здобувач Харківського національного
університету внутрішніх справ

МЕТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

У статті мету соціального захисту державних службовців визначено як бажаний стан їх соціальної захищеності, який відповідає сутності соціальної держави та змісту її соціальної політики. Зміст мети соціального захисту державних службовців стосується забезпечення основних їх соціально-економічних прав, а також сприяння їх розвитку і реалізації ними їх здібностей як невід'ємної складової формування соціального і трудового потенціалу державної служби.

Ключові слова: соціальна функція держави, соціальний захист, мета соціального захисту, забезпечення соціального захисту державних службовців.

In the article, the goal of social protection of civil servants is defined as the desired state of their social protection, which corresponds to the essence of the social state and the content of its social policy. The content of the goal of social protection of public servants concerns the provision of their basic socio-economic rights, as well as the promotion of their development and the realization of their abilities as an integral part of the formation of the social and labor potential of the public service.

Keywords: social function of the state, social protection, the goal of social protection, ensuring the social protection of public servants.

Постанова проблеми. Під час діяльності по реалізації завдань та функції держави основним їх виконавцем є державні службовці, від доброчесності та професіоналізму діяльності яких істотно залежить забезпечення ефективності державного управління багатьма сферами життєдіяльності особи, суспільства, держави. Саме тому актуальним завданням державного управління є формування потужного, конкурентоспроможного та мотивованого корпусу державних службовців. І одним із найбільш дієвих засобів забезпечення вказаного результату, а отже і засобом підвищення ефективності державного управління слід вважати, і на це вказує існуюча практика державної служби, соціальний захист державних службовців. Його удосконалення, розширення форм та методів цілком можна розглядати як перспективний напрям удосконалення інституту державної служби в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання державної служби в Україні, проходження її державними службовцями, проблематика відповідних аспектів її організації і функціонування є предметом постійної уваги з боку науковців та практиків (В.Б. Авер'янов, А.П. Гетьман, Г.О. Барабаш, Н.Б. Болотіна, Є.М. Борщук, Н.М. Вапнярчук, Н.Ф. Добрева, М.І. Іншин, І.І. Колосовська, Т.К. Корецька, М.Б. Ріппа, Б.І. Сташків, Н.П. Топішко, О.М. Ярошенко та ін.). Так, вченими уточнено сутність та зміст державної служби, правовий статус державних службовців, предмет та метод правового регулювання відносин у цій сфері, його засоби. З боку законодавця у 2015 році ухвалено нову редакцію Закону України «Про державну службу», схвалено відповідні програмні документи по її подальшому удосконаленню (Концепції запровадження посад фахівців з питань реформ, Концепції оптимізації системи центральних органів виконавчої влади тощо). Це підкреслює важливість питань державної служби та державних службовців як основи підвищення ефективності державного управління в Україні.

Невирішені раніше проблеми. Слід відмітити, що увага розробці питань правового статусу державних службовців, сучасних форм і методів їх діяльності, ефективного управління персоналом державної служби, у тому числі і забезпечення їх належного соціального захисту безпосередньо впливає на отримані наслідки в частині ефективності здійснення державного управління. Особливу актуальність питання соціального захисту державних службовців отримують останнім часом, коли в країні загострилася соціальна економічна ситуація, але, незважаючи на це, соціальний захист цієї категорії осіб має забезпечувати досягнення відповідних цілей. Саме тому

з'ясування мети соціального захисту державних службовців в умовах зміни структури і засобів регулювання суспільних відносин є актуальним завданням для сучасного соціального права.

Мета статті полягає у визначенні сутності та змісту мети соціального захисту державних службовців.

Виклад основного матеріалу. Однією із характеристик соціального захисту державних службовців є те, що він виступає як певна діяльність держави та уповноважених нею органів. Саме за рахунок цієї діяльності для особи стають доступними та реальними ті права, які вона має, зокрема і як громадянина і як державного службовця, у соціальній та інших сферах. Але ця діяльність не здійснюється безсистемно, вона має певне спрямування. Саме тому до числа основ соціального захисту державних службовців ми відносимо таке явище як мета цього захисту. З позиції характеристики соціального захисту цієї групи осіб як діяльності саме вони дають відповідь на питання для чого здійснюється цей соціальний захист? Визнаючи важливість цієї складової концептуальних основ соціального захисту державних службовців у статті розглянемо її більш докладно.

Так, надаючи характеристику меті соціального захисту державних службовців слід вказати на можливість виділення двох аспектів її тлумачення. Перший – стосується власне розуміння значення цієї концептуальної основи соціального захисту державних службовців як самостійного поняття теорії соціального захисту державних службовців. Другий аспект, як вважаємо, відноситься до визначення змісту цього поняття, який воно має, тобто тих положень, які ним охоплюються. Такий підхід дозволить більш комплексно та системно надати характеристику цієї складової концептуальних основ соціального захисту державних службовців.

Щодо поняття «мета соціального захисту державних службовців», то насамперед звернемося до тлумачного словника, який містить наступне визначення цього поняття «мета (ціль)» – те, до чого хтось прагне, чого хоче досягти, [1, с. 661, 1598], причому терміни «мета» - «ціль» виступають як синоніми. Тобто попередньо можна відзначити, що мета соціального захисту державних службовців – це те, до чого прагне держава, реалізуючи цей засіб здійснення своєї соціальної функції, а також те, що соціальна держава бажає досягти за рахунок здійснення соціального захисту. Таким чином, мета досліджуваного явища з одного боку вказує на те, що саме забезпечує соціальний захист за результатами його реалізації, а з іншого – мета соціального захисту державних службовців характеризує те, чого в наслідок цієї реалізації слід досягти, наприклад, якого рівня соціальної захищеності державних службовців слід забезпечити або якої ефективності мають досягти державні службовці в результаті реалізації системи їх соціального захисту.

Зокрема, щодо мети в значенні того, що слід досягти, то погодимося із думкою, що держава реалізуючи соціальну функцію забезпечує досягнення наступної мети – забезпечити всім гідне існування, вільний розвиток особистості, захист родини, соціальну справедливість і соціальну захищеність [2, с. 47]. Наприклад, щодо мети соціальної політики держави, яка, як ми вказували, має відтворюватися у змісті соціального захисту державних службовців, то фахівці вказують, що вона охоплює такі елементи як: забезпечення стабільної життєдіяльності суспільства, належний рівень добробуту людей; усебічний розвиток громадян і суспільства загалом; задоволення основних життєвих потреб населення; зростання якості життя всіх громадян; забезпечення рівня життя населення відповідно до стандартів Європейського Союзу; створення сприятливого соціального клімату і соціальної згоди; збалансування різних соціальних інтересів [3, с. 73-75]. І така позиція знаходить свою підтримку в літературі. Зокрема відмічається, що стратегічною метою регіональної соціальної політики є створення сприятливого життєвого середовища, умов для гідного рівня та високої якості життя всіх територіальних спільнот людей і кожної людини [4, с. 72]. Б.І. Сташків, у свою чергу, метою соціальної держави називає: забезпечення високого рівня життя населення країни; сприяння суспільному прогресу; гарантування певного «мінімуму»; забезпечення кожній людині гідного життєвого рівня [5, с. 15]. Тобто як мету соціального захисту державних службовців цілком можна вважати забезпечення всім державним службовцям гідного існування відповідно до стандартів Європейського Союзу, вільний розвиток їх особистості, зростання якості їх життя, захисту їх родин і соціальну захищеність державних службовців.

Вважаємо, що таке розуміння вказаного аспекту концептуальних основ соціального захисту державних службовців цілком прийнятне і відповідає змісту та меті соціальної держави [6, с. 9; 7, с. 13; 8, с. 77; 9, с. 31; 10, с. 44] та соціальної політики [11, с. 153; 12, с. 141], що нею

реалізується. З цього приводу погодимося із А. Гончаровим, що у широкому розумінні соціальний захист є змістом соціальної функції держави, системою економічних, юридичних, організаційних заходів щодо забезпечення основних соціальних прав людини та громадянина в державі [13, с. 127]. Саме тому в Концепції розвитку законодавства про державну службу в Україні, затвердженої свого часу указом Президента України від 20.02.2006 № 140/2006, до числа таких заходів віднесено забезпечення основних соціальних прав державних службовців, а саме: удосконалення системи оплати праці, житлового, пенсійного, інших видів соціального забезпечення та захисту інтересів державних службовців [14].

На цій підстав відмітимо, що однією із невід'ємних складових мети соціального захисту державних службовців слід вважати забезпечення їх основних соціальних прав. Це у свою чергу включає достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, вільний розвиток особистості, захист родини, соціальну справедливість і соціальну захищеність (належну оплату праці, житлове і пенсійне забезпечення). І реалізація цієї мети соціального захисту державних службовців, на наш погляд, стосується досягнення належного рівня соціальної захищеності кожного державного службовця та, в установлених законом випадках, членів його сім'ї [15, с. 215]. Наприклад, як підтвердження обґрунтованості цієї позиції наведемо висновок, зроблений М.І. Іншиним за результатами дослідження проблем правового регулювання праці державних службовців України. Так, відомий вчений-правознавець відмічає, що метою соціального захисту державних службовців є досягнення належного рівня їх соціальної захищеності під час виконання функціонально-посадових повноважень [16, с. 27]. З цією думкою слід погодитися.

Щодо другої складової мети соціального захисту державних службовців, яка визначає чого в наслідок реалізації такого захисту слід досягти, то звернемо увагу на думку із Н.П. Топішко, якою звернуто увагу на наступний момент. Так у своєму дослідженні питання теоретичних засад соціального захисту населення вона відмічає, що постіндустріальна епоха диктує необхідність переосмислення цілей і завдань суспільного розвитку, де видатки суспільства на функціонування соціальної сфери і соціальний захист населення вже розглядаються не як витрати, а як виробничі інвестиції у створення нової якості робочої сили, де система соціального захисту населення формує соціальний потенціал економічного зростання, а людський капітал – трудовий [17, с. 296]. Як вважаємо, ця позиція доволі повно і змістовно відображує інший аспект мети, який характеризує не об'єкт забезпечення, а бажаний результат, на який спрямоване таке забезпечення у формі соціального захисту державних службовців. Вважаємо, що в сучасних умовах інтенсифікації економічного розвитку країни її соціальний капітал, його соціальна безпека відіграватимуть вирішальну роль в подальшій розбудові нашої держави.

В контексті наведеної думки, як її підтвердження, відмітимо, що в Стратегії реформування державного управління України на 2016-2020 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 474-р, в частині державної служби та управління людськими ресурсами прямо відмічено, що існує нестача на керівних та інших посадах державної служби висококваліфікованих кадрів, які є важливими для розроблення та проведення національних реформ і здатні долати виклики реформування у різних галузях, адже створення професійної державної служби має виключне значення для країни з перехідною економікою, адже без професійних, добросовісних та етичних державних службовців не можуть бути досягнуті цілі реформування, передбачені Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020» [18].

Отже, цілком обґрунтовано можна відмітити, що окрім власне забезпечення основних соціальних прав державних службовців, метою їх соціального захисту слід також вважати створення високопрофесійного корпусу державної служби, розвиток її соціального і трудового потенціалу. Саме тому погодимося із думкою М.І. Іншина, яким відмічається, що розвиток соціального забезпечення працівників має йти шляхом розширення змісту соціальних гарантій працівників, де запровадження нововведень має відповідати змісту соціального забезпечення, яке повинно бути встановлено на рівні європейського законодавства, а також відповідати потребам та вимогам нового часу [19, с. 275]. Зокрема часу реалізації системних перетворень в управлінні державою, її економіці, зокрема передбачених Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020».

В цьому контексті І.І. Колосовська, розглянувши системи соціального захисту європейських країн, слушно акцентує увагу на тому, доцільно зазначити, що соціальна політика сучасної держави повинна бути зорієнтована не лише на підтримку наявного рівня соціальних гарантій і створення механізмів соціального захисту окремих найбільш уразливих соціальних груп, а й на реалізацію довготривалих програм щодо кардинальної зміни основ системи

соціального захисту, підвищення її ефективності [11, с. 156]. І таким напрямом підвищення ефективності системи соціального захисту слід вважати можливість самореалізації, розвитку особистості. Тому погодимося із точкою зору, що кінцевою метою соціального захисту є надання кожному члену суспільства незалежно від його соціального походження, національної або расової належності можливості вільно розвиватися, реалізовувати свої здібності [20, с. 9]. Саме в реалізації цього аспекту соціального захисту державних службовців вбачаємо найбільш перспективний напрям його удосконалення. Зокрема, цей аспект нами і було відображено при формуванні змісту поняття соціальний захист державних службовців [15, с. 215-216]. Так, саме про цей аспект йде мова у Концепції розвитку законодавства про державну службу в Україні. Зокрема в ній вказано, що метою реалізації заходів із соціального забезпечення та захисту інтересів державних службовців є залучення до державної служби найбільш кваліфікованих спеціалістів, посилення мотивації їх роботи, підвищення привабливості державної служби та забезпечення її конкурентоспроможності на ринку праці, запобігання проявам корупції [14].

Отже, підсумовуючи наведене у статті щодо мети соціального захисту державних службовців, відмічаємо ряд наступних моментів.

Під метою соціального захисту державних службовців пропонуємо розуміти такий, що відповідає сутності соціальної держави та змісту її соціальної політики, бажаний стан соціальної захищеності державних службовців, який полягає у належному забезпеченні їх соціальних права, досягнення якого одночасно спрямовано на підвищення конкурентоспроможності державних службовців на ринку праці та формування соціального і трудового потенціалу державної служби.

Мета соціального захисту державних службовців є складеним явищем, в якому одночасно знаходять своє відображення як аспект бажаної якості соціальної захищеності державних службовців, так і аспект реалізації ними цього соціально захищеного стану на користь подальшого розвитку та підвищення ефективності державного управління у сфері публічної, професійної, політично неупередженої діяльності із практичного виконання завдань і функцій держави;

До складових мети соціального захисту державних службовців пропонуємо віднести:

а) забезпечення основних соціально-економічних прав державних службовців, що включає достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, вільний розвиток особистості, захист родини, соціальну справедливість і соціальну захищеність (належну оплату праці, житлове і пенсійне забезпечення тощо);

б) розвиток державних службовців і реалізація ними їх здібностей як невід'ємну складову формування соціального і трудового потенціалу державної служби, забезпечення їх соціальної безпеки.

Вважаємо, що належна реалізація наведених теоретичних положень та практичних шляхів реалізації мети соціального захисту державних службовців надасть забезпечити формування функціонування дійсно дієвого механізму забезпечення та захисту соціальних прав цієї особливої категорії працюючих громадян України.

Поряд із цим відмітимо, що мета, яка стоїть перед діяльністю із соціального захисту державних службовців, зміст якої обумовлено дією відповідних принципів, реалізується завдяки завданням та функціям цього різновиду соціального захисту. Саме тому актуальною тематикою подальших наукових досліджень питання соціального захисту державних службовців слід вважати змістовний аналіз його завдань та функцій, у тому числі і з позиції забезпечення ними стану соціальної захищеності державних службовців, а також мети їх соціального захисту. Вважаємо, що комплексне дослідження означених проблем і послідовне вирішення відмічених питань сприятиме не тільки удосконаленню інституту державної служби, а й підвищенню ефективності державного управління в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2002. 1440 с.
2. Волинка К. Г. Теорія держави і права: навч. посіб. К.: МАУП, 2003. 240 с.
3. Добрева Н. Ф., Борщук Є. М., Корецька Т. К. Концептуальні основи формування соціальної політики в сучасних умовах функціонування економічної системи України. Ефективність державного управління. 2015. Вип. 44 (2). С. 73-79.

4. Соціальна політика в Україні: реалії та перспективи оновлення / За ред. В.Г.Никифорова. монографія / МОН України. Одеський Нац. економічний ун-тет. Одеса, 2015. 363 С.
5. Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Загальна частина : навчальний посібник. Чернігів : ПАТ "ПВК" "Десна", 2016. 692 с.
6. Яковюк І. В. Соціальна держава: питання теорії і шляхи її становлення: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2000. 19 с.
7. Панкевич О. З. Соціальна держава: поняття та загальнотеоретична характеристика : автореф. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2003. 19 с
8. Кісс С. В. Розвиток соціальної держави в Україні: теоретичні та історико-правові аспекти: дис. ... канд. юрид. наук:12.00.01. Київ, 2016. 248 с.
9. Головащенко О. С. Поняття та ознаки соціальної держави. Актуальні проблеми державного будівництва та місцевого самоврядування в контексті конституційної модернізації : зб. наук. ст. за матеріалами наук.-практ. семінару, м. Харків, 14 жовтн. 2016 р. Харків, 2016. С. 25–35.
10. Крусян А. Р. Україна як соціальна держава : концептуальні положення та конституційно-правові реалії. Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / гол. ред. С. В. Ківалов ; відп. за вип. Л. І. Кормич. Одеса : Нац. ун-тет "Одеська юридична академія" : Південноукраїнський центр гендерних проблем, 2012. Вип. 44. С. 35 -47.
11. Колосовська І. І. Сучасні підходи у реформуванні соціальної політики держави як регулятора розвитку соціальної сфери. Ефективність державного управління. 2015. - Вип. 43. С. 152-158.
12. Ріппа М. Б. Концептуальні засади соціального захисту в контексті теорії загального добробуту. Економічний вісник університету. 2018. Вип. 38. С. 139-145.
13. Гончаров А. Поняття соціального захисту. Підприємство, господарство і право. 2009. № 10. С. 126-129.
14. Про Концепцію розвитку законодавства про державну службу в Україні: указ Президента України від 20.02.2006 № 140/2006. Офіційний вісник України від 07.03.2006, № 8, стор. 39, стаття 421, код акта 35288/2006
15. Безусий В. Особливості державних службовців серед інших об'єктів соціального захисту. Публічне право № 4 (8) (2012). С. 211-217.
16. Іншин М. І. Проблеми правового регулювання праці державних службовців України: автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.05. К., 2005. 39 с.
17. Топішко Н. П. Теоретичні засади соціального захисту населення. Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Економіка. 2010. Вип. 15. С. 288-296.
18. Стратегія реформування державного управління України на 2016-2020 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 474-р. Офіційний вісник України от 22.07.2016, № 55, стр. 36, стаття 1919, код акта 82442/2016.
19. Іншин М. І. Сутність і значення соціального забезпечення працівників поліції в сучасних умовах. Вісник Чернівецького факультету Національного університету "Одеська юридична академія". 2015. Вип. 4. С. 269-277.
20. Право соціального забезпечення в Україні: підручник / О. М. Ярошенко, Г. О. Барабаш, Н. М. Вапнярчук та ін.; за ред. О. М. Ярошенка. 4-те вид., переробл. і допов. Х. : Право, 2015. 458 с.